

Národná rada Slovenskej republiky prijala 3. júla 1996 zákon o novom územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky. Tým sa zavŕšil proces hľadania a utvárania nového modelu pre miestnu štátnu správu po zrušení trojstupňovej sústavy národných výborov roku 1990.

Spletité cesty REFORMY VEREJNEJ SPRÁVY na Slovensku

Ako sa vytvárala podoba súčasného
Slovenska v rokoch 1990 – 1996

vy. Počet okresov sa mal doplniť o okresy Malacky a Brezno.

Na prvom zasadaní II. pracovnej skupiny viacerí jej členovia vystúpili s kritikou návrhu Výskumného ústavu oblastného plánovania. Poukazovali na to, že jeho tvorcovia nevzali do úvahy historický aspekt, nerešpektovali historické regióny, ktoré sú stále živé vo vedomí obyvateľstva (čo ukázala aj diskusia na stránkach verejnej tlače roku 1990). Pretože v diskusii sa vykryštalizovali dve predstavy na územné členenie (prvá zotrvala na úprave návrhu Výskumného ústavu oblastného plánovania, podľa druhej sa v novom územnom členení Slovenska mal v maximálnej možnej miere prejavovať historický princíp), z iniciatívy vedúceho pracovnej skupiny sa utvorila užšia pracovná skupina s úlohou vypracovať tzv. župný variant. V priebehu jedného mesiaca pracovné skupiny vypracovali tri varianty návrhu nového územno-správneho členenia Slovenska.

Krajský variant

Prvý variant vznikol na pôde I. pracovnej skupiny. Ponechával dovtedajšie územné členenie SR na okresy (s výnimkou Záhoria, kde sa mal zriadiť nový okres Malacky) a navrhoval kreovať nadokresné územno-správne celky všeobecnej štátnej správy. Územný obvod okresu definoval ako pevný. Rozlišoval dva stupne verejnej správy: prvý mali tvoriť mestské a obecné úrady, druhý okresné úrady ako územné orgány štátnej správy.

Druhý variant vypracovala II. pracovná skupina vedená G. Michalom. Je modifikáciou

návrhu Výskumného ústavu oblastného plánovania z 12. júla 1990. Pri hodnotení súčasného dvojstupňového systému štátnej správy zavedenej roku 1991 (v prvom stupni má 121 obvodných úradov, v druhom stupni 38 okresov) autori poukázali na skutočnosť, že mnohé obvody „sú počtom obyvateľov malé, preto nemožno na nich zabezpečiť efektívnu komplexnú štátnu správu I. stupňa. V dôsledku toho sa združujú so susednými obvodmi na výkon určitých menej frekventovaných agend, čo spôsobuje občanom nemalé starosti, na ktorý orgán sa majú obrátiť pri vybudovaní svojich záležitostí“. Táto negatívna skúsenosť ich viedla k tomu, že v návrhu už neprojektovali obvodné úrady, ale za najnižší stupeň štátnej správy určili okresy. V dôsledku toho odporúčali členiť územie SR v základnom stupni na okresy. Za optimálne pokladali zriadiť 49 okresov. K doterajším 37 okresom a piatim obvodom mesta Bratislavy navrhli konštituovať sedem nových okresov, a to Malacky, Piešťany, Krupína, Brezno, Kežmarok, Moldava nad Bodvou a Bidozce. Pre vyšší stupeň orgánov štátnej správy navrhli utvoriť sedem územných celkov – krajov – so sídlami v Bratislave, Trnave, Nitre, Žiline, Banskej Bystrici, Košiciach a v Prešove. Názvy krajov sa odvodzujú od ich centier (Bratislavský kraj, Trnavský kraj atď.). Návrh územno-správneho členenia SR na kraje bol v podstate totožný so správnym členením Slovenska v rokoch 1949 – 1960. Najväčší rozdiel bol v tom, že Bratislava sa vyčlenila z vtedajšieho Bratislavského kraja ako osobitný Bratislavský kraj (tým sa navrhlo na

rozdiel od stavu v rokoch 1949 – 1960 nie šesť, ale sedem krajov) a zvyšok bývalého Bratislavského kraja dostal názov Trnavský kraj. Podobnosť krajov je miestami taká veľká, že vyvoláva zdanie len nepresného okopírovania starej mapovej predlohy. Treba však pripomenúť, že autori tento návrh prevzali z pôvodného elaborátu Výskumného ústavu oblastného plánovania, ktorého tvorcovia sa zrejme inšpirovali administratívnym členením v rokoch 1949 – 1960.

Župný variant

Tretí variant, známy ako župný variant, vypracovala skupina M. Mínaroviča pôsobiaca v rámci II. pracovnej skupiny. Predpokladá, že sa miestna štátna správa bude organizovať na dvoch stupňoch. Prvý stupeň by tvorili okresné úrady, ktoré by vykonávali komplexné štátoprávne agendy a súčasne by pôsobili ako odvolacie orgány pre agendy, ktoré delegovali na orgány samosprávy (mestá, obce). Župné orgány by boli orgánmi miestnej štátnej správy na druhom stupni. Mali by predovšetkým koordinačnú a kontrolnú pôsobnosť. Zároveň by boli odvolacím orgánom pre agendy vykonávané okresnými úradmi. Župný variant neoponechal dovtedajšie okresy. Tie sa definovali novým spôsobom, a to na základe vedeckých analýz. V tom bola hlavná prednosť a funkčnosť tohto variantu pred ostatnými. Pri stanovení potenciálnych sídel a tým aj počtu okresov sa použili najmä podklady spracované v urbione, a to predovšetkým výsledky výskumného projektu *Intenzita sociálno-ekonomických väzieb obcí a centier*. Územie okresov sa vymedzilo v podstate na základe výskumov projektu riešeného na Geografickom ústave SAV v rokoch 1988 – 1989. Cieľom tohto projektu bola regionalizácia územia Slovenska na sústavu funkčných mestských regiónov. Hlavným kritériom pri vymedzovaní okresov boli princípy priestorovej celistvosti a nodálnej organizácie. Podľa nej každý okres má mať charakter nodálneho (uzlového) regiónu, v ktorom centrum (sídlo okresu) a jeho zázemie vytvoria uzavretý celok. Zázemie určitého centra utvárajú väzby vyplývajúce z denného cyklu života obyvateľov regiónu (pohyb za prácou, vzdelaním, službami). Ako sekundárne kritérium sa uplatnili aj iné princípy, podľa ktorých okresy majú mať približne rovnakú rozlohu a počet obyvateľov, ako aj dostupnosť centra z najvzdialenejších obcí okresu. Podľa týchto princípov sa vymedzilo 77 okresov. Bolo to podstatne viac ako vtedajšie okresy, ktoré boli priveľké a vznikli pri radikálnej redukcii okresov roku 1960. Navrhovaná štruktúra okresov sa najviac podobala okresom krajinského zriadenia v rokoch 1928 – 1939, keď sa územie Slovenska členilo na 77 okresov. K tomu treba poznamenať, že vtedajšie okresy boli stabilné a ich hranice sa zmenili iba v niekoľkých prípadoch.

Návrat k prirodzeným regiónom

Pri projektovaní územno-správnych celkov pre druhý stupeň miestnej štátnej správy, ktorý majú tvoriť župy, sa brali do úvahy predovšetkým geograficky výrazne stvárnené his-